

Motion till riksdagen 2024/25:60

av **Torsten Elofsson (KD)**

Det kontantlösa samhället

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av kontanter som betalningsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Kontanter som betalningsmedel är på väg att försvinna. Handeln med varor och tjänster grundas allt mer på betalning med kreditkort eller Swish. Parallellt pågår en kraftig nerdragning av antalet bankkontor där kvarvarande banker i stor utsträckning upphört med kontanthantering. Mängden kontanter minskar stadigt. Kontantanvändningen är nu på så låg nivå att det är svårt att upprätthålla infrastrukturen kring kontanterna.

Nu har även det offentliga hoppat på trenden och tar successivt bort möjligheten att betala med kontanter på kommunala och regionala anläggningar. Detta är anmärkningsvärt då det finns ett avgörande i Högsta förvaltningsdomstolen, mål HFD 2015 ref. 49, där det fastslås att en patient har rätt att betala med kontanter på en vårdinrättning. I domen hänvisas till riksbankslagen där det anges att det går bra att betala med kontanter. I förarbetena, prop. 1986/87:143, sägs ”att sedlar och mynt är lagliga betalningsmedel innebär att var och en är skyldig att ta emot sedlar och mynt som betalning”. Skyldigheten kan avtalas bort men detta är alltför långtgående. Gäller det exempelvis betalning till offentliga inrättningar? Är det verkligen rimligt att en kommun tar beslut om att slopa kontanter om det i lag fastslagits att det föreligger en skyldighet att ta emot sådana som betalning? Ska exempelvis teatrar, museer och annan skattefinansierad verksamhet kunna ta ett ensidigt beslut om att upphöra med kontant betalning?

Det riktigt allvarliga i utvecklingen är att stora grupper utestängs från den sociala gemenskapen. Ett kontantlöst samhälle är konstruerat för människor som förstår och kan hantera den moderna tekniken, är kreditvärda och har ett bankkonto. De som lämnas utanför är äldre som av skilda skäl inte klarar den nya tekniken, den stora

gruppen med funktionsnedsättningar och de som saknar tillgångar och inte har tillgång till vare sig bankkonto eller nödvändiga digitala verktyg.

De större svenska bankerna ska enligt lag ansvara för att det finns möjlighet att ta ut och sätta in kontanter i hela landet. Lagen har dessvärre visat sig vara ett slag i luften. Bankerna har tvärtemot lagens intentioner tagit bort uttagsautomater med motiveringen att lagen inte är tvingande.

Vissa städer i USA har insett faran. Där anses vägran att ta emot kontanter som diskriminerande mot utsatta grupper, vilket medfört lagstiftning med krav på näringsidkare och andra att acceptera kontant betalning. Kontanter garanterar att alla kan vara fria i sina val, handla mat, äta på restaurang samt delta på sportevenemang och festivaler utan stöd och hjälp av anhöriga.

Förespråkare av det kontantlösa samhället anför ofta risken för rån som argument. Så vad har då hänt? Antalet bedrägerier, inte minst mot äldre, har ökat lavinartat. Kriminella förmår dem att lämna ut bank-id och tömmer sedan hela konton. Rån mot enskilda som under hot tvingas göra uttag med sitt kreditkort förekommer frekvent. Risken för rån och andra brott har inte minskat, den har bara skiftat fokus och knappast varit till fördel för sårbara grupper.

Skiftet mot ett kontantlöst samhälle drivs främst av bankerna. I branschen anstränger man sig också för att göra kontanthanteringens både dyr och krånglig. Ett ytterligare steg i den riktningen är att bankerna överväger att införa uttagsavgifter för bankomaterna. Men minst lika anmärkningsvärt är att vi är på väg mot en situation där nästan alla betalningsmedel som medborgarna har tillgång till kontrolleras av banker och kortföretag. Detta kan bli djupt problematiskt om krisen eller kriget kommer eller om det digitala nätet slås ut. Rent principiellt är det även en fråga om förfoganderätten över de tillgodohavanden som finns på den enskildes bankkonton. Det måste vara upp till var och en hur man vill förvalta sitt kapital istället för att överlåta det till och bli helt beroende av affärsdrivande banker. Den möjligheten och friheten försvinner i ett kontantlöst samhälle.

I Sverige har mängden kontanter i omlopp mer än halverats sedan 2007. Den utvecklingen är unik för Sverige. I Sverige har kvoten kontanter fallit och är nu väsentligt lägre än i andra jämförbara länder.

I många andra länder har kontantmängden i relation till BNP i stället stigit sedan finanskrisen 2008–2009, eftersom efterfrågan på kontanter ökar snabbare än ekonomins tillväxttakt. Det kan ha att göra med en önskan att flytta en del av sparandet från banksystemet i tider då det upplevts som osäkert.

Svenska banker håller sina kunder som gisslan. I strategin ingår att slopa kontanthanteringens, stänga bankkontoren och tvinga kunderna att göra sina ärenden via internet.

Det finns flera skäl för bevarande av möjligheten att betala med kontanter.

- a) Det är inkluderande och icke diskriminerande
- b) Ett kontantlöst samhälle är inte solidariskt
- c) Det ger frihet att själv disponera sina tillgångar
- d) Det minskar sårbarheten vid konflikter och störningar.

Riksbanken ansvarar för att det finansiella systemet är stabilt och effektivt och allmänheten kan göra betalningar. Riksbanken ansvarar även för att ge ut sedlar och mynt. Det uppdraget har Riksbanken till del överlåtit till de affärsdrivande bankerna som enbart betraktar kontanthanteringens som en besvärande kostnad som man helst vill

slippa. Bankernas vinstintresse driver på den nuvarande utvecklingen och det är kunderna som får betala för omställningen i form av avgifter och ökad riskexponering.

Det yrkas

- att det stadgas i lag att kontanter alltid ska accepteras som legitimt betalningsmedel
- att avtal om annan betalningsform baseras på en ömsesidig överenskommelse
- att Riksbanken och banksektorn får ett lagstadgat ansvar att tillhandahålla och ta emot kontanter.

Torsten Elofsson (KD)